

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ

Յուրի Սուվարյան

ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, տնտեսագիտության դոկտոր
ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների
բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար
ՀՀ, Երևան, Մարշալ Բաղդասարյան 24
Էլ. հասցե՝ suvaryan@sci.am
ORCID: 0009-0000-7908-9949

Միքայել Միքայելյան

Տնտեսագիտության դոկտոր
ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի անվ. տնտեսագիտության ինստիտուտ
ՀՀ, Երևան, Գրիգոր Լուսավորչի 15
Վ. Բրյուսովի անվ. պետական համալսարանի կառավարման ամբիոն
ՀՀ, Երևան, Թումանյան 42
Էլ. հասցե՝ mmigayelyan@mail.ru
ORCID: 0009-0008-7476-1883

Հոդվածը ներկայացվել է 25.11.2024, գրախոսվել է 27.11.2024, ընդունվել է տպագրության 03.12.2024
DOI: 10.53548/0320-8117-2024.3-139

Ամփոփում

Պետության առաքելությունն է ազգաբնակչության բարեկեցիկ կյանքը և երկրի անվտանգությունն ապահովելը: Այդ առաքելությունը լիարժեք կատարելու նպատակով անհրաժեշտ է բոլոր բնագավառների համար ունենալ գիտականորեն հիմնավորված ռազմավարական ծրագրեր:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ այն երկրները, որոնք ճիշտ են ըմբռնել և կիրառել երկրի և (կամ) դրա առանձին ոլորտների ու բնագավառների զարգացման ռազմավարությունները, մեծ հաջողություններ են արձանագրել:

Քաղաքական անկախություն ձեռք բերելուց հետո Հայաստանը ձեռնամուխ եղավ տնտեսության վերակառուցմանը՝ չունենալով զարգացման որևէ ծրագիր: Դրա պատճառով տնտեսության բոլոր ոլորտները անկում ապրեցին, իսկ ազգաբնակչության կենսամակարդակը խիստ վատթարացավ: Ռազմավարական ծրագրերի մշակման և դրա իրականացման առումով առանձնապես մեծ առաջխաղացում չեն արձանագրել հետագա տարիներին նախապատրաստված և «կյանքի կոչված» ռազմավարական փաստաթղթերը:

Հետագա տարիներին մշակված և կյանքի կոչված ռազմավարական ծրագրերը թերի են և չեն համապատասխանել դրանց նկատմամբ ներկայացվող պահանջներին: Մասնավորապես, արհեստական բանականության դարաշրջանում տնտեսական ռազմավարությունը պետք է համապատասխանի տնտեսական ու տեխնոլոգիական զարգացման պահանջներին:

Բանալի բառեր՝ պետության առաքելություն, ռազմավարական ծրագրեր, ռազմավարական փաստաթղթեր, ռազմավարական կառավարում, տնտեսական ռազմավարություն, տնտեսության վերակառուցում, ռեսուրսներով ապահովվածություն:

Ներածություն

Պետությունը հին աշխարհից մինչև մեր օրերը գործող կարևորագույն հասարակական-քաղաքական ինստիտուտներից է, որն ավելի քան 5 հազար տարի¹ ուղղորդել է մարդկային քաղաքակրթության զարգացման ընթացքը: Անկախության հրապուրիչ գաղափարը, լինելով պետականության հիմքում, որոշ ժողովուրդների հնարավորություն է ընձեռել բարձր տեմպերով զարգացնել տնտեսությունը, գիտությունը, երկրի ռազմաքաղաքական հնարավորությունները և որոշիչ դեր կատարել ոչ միայն տարածաշրջանում, այլև ողջ աշխարհում: Պատմատնտեսագիտական դիտարկումներով՝ աննախադեպ հաջողությունների են հասել այն պետական կազմավորումները, որոնք պետության առաքելությունից բխող հիմնավոր ու երկարաժամկետ ռազմավարությամբ կառավարել են երկիրը՝ կարևորելով հատկապես գիտության նվաճումների օգտագործումը՝ այդպիսով նպաստելով մարդկային քաղաքակրթության զարգացմանը, որը միշտ ուղեկցվել է գիտական հեղափոխություններով: Օրինակ, 12 հազար տարի առաջ տեղի են ունեցել հողագործության հեղափոխությունը (բույսերի մշակումը և կենդանիների ընտելացումը), գրի, դրամի և կրոնների առաջացումը, իսկ վերջին հինգ դարերի ընթացքում մարդիկ աստիճանաբար եկան այն համոզման, որ գիտական հետազոտություններում ներդրումներ կատարելով կարելի է ավելացնել իրենց կարողությունները²: Պատմաբան Յա.Ն. Հարարիի մի ուշագրավ արձանագրման մեջ ևս մատնանշվում է գիտության հույժ կարևորությունը. «Գիտնականները իմպերիալիստական ծրագրերի համար ապահովել են գործնական գիտելիք, գաղափարախոսական արդարացում ու տեխնոլոգիական սարքեր, առանց որոնց եվրոպացիներին հազիվ թե հաջողվեր նվաճել աշխարհը»³:

Սույն հոդվածում փորձ է արվում դիտարկել պետության առաքելության շրջանակում ռազմավարական կառավարման անհրաժեշտությունը, արդի առանձնահատկությունները և արդյունավետությունը, որոնք չափազանց կարևոր են Հայաստանի պետականության ամրապնդման ու զարգացման համար:

Պետության առաջացման և առաքելության մասին

Պետությունը, որպես առանձին ինստիտուտ, ինչպես վկայում են պատմական փաստերը, առաջացել է հասարակության զարգացման որոշակի

¹ Տե՛ս Հարարի 2020, 13:

² Հարարի 2020, 13, 306:

³ Հարարի 2020, 369:

փուլում՝ նախնադարյան համայնական հասարակարգի քայքայման վերջին շրջանում: Իսկ մինչ այդ հասարակական հարաբերությունները կարգավորողը եղել են որոշակի տարածքում համակեցությամբ ապրող ցեղախմբի (կամ միավորված արյունակից ցեղերի) նահապետի և (կամ) ցեղապետների իշխող խոսքը, առաջադրանքը և թելադրանքը, ցեղի (կամ միավորված ցեղերի) ժողովը, ինչպես նաև սովորույթի ուժը:

Պետության ծագման և դրա գործառույթների խնդիրները դիտարկվել են աստվածաբանական, բնական-իրավական ու դաշինքային, բռնության և օլիգարխիական տեսություններում, որոնց հայտնի հեղինակներն են Թ. Աքվինացին (1225-1274), Թ. Հոբսը (1588-1679), Զ. Լոկը (1632-1704), Ժ.ժ. Ռուսոն (1712-1778), Պ. Հոլբախը (1723-1789)⁴:

Պետության դերին անդրադարձել են նաև Ֆիզիոկրատների և դասական դպրոցի ներկայացուցիչները⁵: Ֆ. Քենեն կարևորել է պետության գործադիր իշխանության գործառույթների դերը երկրի զարգացման մեջ:

Գերմանական դասական փիլիսոփայության (սուբյեկտիվ իդեալիզմի) հիմնադիր Իմանուիլ Կանտը պետությունը բնութագրել է որպես բազմաթիվ մարդկանց միավորում, որը ենթակա է իրավական օրենքների: Իսկ այդ օրենքները, ըստ Կանտի, պետք է բխեն ողջ ժողովրդի միասնական կամքից⁶: Յուրաքանչյուր երկրում գոյություն ունի երեք իշխանություն՝ գերագույն իշխանություն՝ ի դեմս օրենսդրի, գործադիր իշխանություն՝ ի դեմս տիրակալի (կառավարչի) և դատական իշխանություն՝ ի դեմս դատավորի⁷:

Տնտեսագիտական հանրագիտարանում պետությունը ներկայացված է հետևյալ սահմանմամբ՝ «Պետությունը իշխանության ապարատ է, որը հասարակության գործերը կառավարող և իշխող դասակարգի (կլանի, սոցիալական խմբի, դասակարգային ուժերի միավորման կամ ամբողջ ժողովրդի) շահերը իրացնողն է, որի մեջ իր արտացոլումն է գտնում նաև հասարակության քաղաքական ուժերի հարաբերակցությունը»⁸:

Մեկ այլ բնորոշմամբ՝ «Պետությունը հասարակության քաղաքական կազմակերպման եղանակ է, որն օժտված է օրինական իշխանությամբ ու

⁴ Մանրամասն տե՛ս Теория государства и права 2001, 51-98, Чиркин 2001, 23:

⁵ Ֆիզիոկրատների դպրոցի հայտնի ներկայացուցիչ Ֆ. Քենենի կարծիքով, պետության կարևորագույն խնդիրներից պետք է լինի մրցակցության համար ազատ և անսահմանափակ պայմանների ապահովումը: Ըստ նրա՝ իշխանությունը պետք է լինի միասնական և անաչառ իր որոշումներում և գործողություններում. հետևաբար, այն պետք է կենտրոնանա մեկ կառավարչի ձեռքում, որը միայնակ կունենա գործադիր իշխանություն և իրավասություն՝ խրախուսելու քաղաքացիներին ենթարկվել օրենքներին, պաշտպանել յուրաքանչյուր քաղաքացու իրավունքները մյուս քաղաքացիներից, պաշտպանել թույլերին ուժեղներից, կանխել անօրինական ձեռնարկումները և ճնշել պետության ներքին ու արտաքին թշնամիներին, տե՛ս Кенэ 1960, 504.

⁶ Кант 1965, 233.

⁷ Кант 1965, 234.

⁸ Экономическая энциклопедия 1999, 127.

նպատակաուղղված է որոշակի տարածքում հանրության ընդհանուր նպատակների իրագործմանը և անվտանգության ապահովմանը»⁹:

ՌԴ բարձրագույն տնտեսագիտական դպրոցի համաշխարհային տնտեսության ամբիոնի վարիչ Վ.Պ. Գուտնիկի կարծիքով, ուժեղ պետությունը որոշվում է ոչ թե մեծ հարկեր հավաքելու և այնուհետև մեծ ծախսեր կատարելու կարողությամբ, այլ այնպիսի տնտեսական կարգեր ստեղծելու և պահպանելու ունակությամբ, որոնց դեպքում հարկաբյուջետային բեռը կլինի նվազագույն չափով, քանի որ պետության վրա դրված են միայն հասարակական նվազագույն խնդիրներ, իսկ մնացածները արդյունավետորեն լուծվում են առանց նրա մասնակցության¹⁰:

Այսպիսով, պետությանը բնորոշ են մի շարք հատկանիշներ: Նախ և առաջ, այն ինքնիշխան տարածքային միավոր է (իր ենթամիավորներով), ունի պետական իշխանություն, որը կոչված է կազմակերպելու, կարգավորելու և անհրաժեշտության դեպքում վերահսկելու այդ տարածքում բնակվող ազգաբնակչության և գործող տարբեր կառուցվածքային սուբյեկտների գործունեությունը՝ հաշվի առնելով դրանց շահերի ներդաշնակեցումը: Ընդունում է օրենքներ և ենթաօրենսդրական ակտեր: Պաշտպանում է այդ սուբյեկտներին արտաքին ունեցություններից, ապահովում է դրանց իրավունքների պաշտպանությունը երկրի ներսում և իրականացնում իր առաքելությունից բխող այլ գործառույթներ (եկամուրների ձևավորման աղբյուրների ու մեթոդների և ծախսման ուղղությունների որոշում, այլ պետությունների հետ հարաբերությունների կարգավորում ու դրանց գերակայությունների հստակեցում և այլն):

Վերոհիշյալ գործառույթներն իրականացնելու համար պետությունը ստեղծում է պետական մարմիններ, որոնց թվաքանակը, գործառույթների շրջանակը, կառուցվածքը և դրանց իրացումը կախված են այն ռազմավարությունից, որն ընտրել է որոշակի ժամանակահատվածի համար: Այդ ռազմավարությունները ժամանակի ընթացքում, այն է՝ դրված խնդիրները լուծելուց կամ չլուծելուց (թերի լուծելուց) հետո կարող են փոփոխվել:

Ինչպես երևում է վերոհիշյալ բնութագրումներից, հասարակությունը պետությանը պատվիրակել է որոշակի գործառույթներ, որոնց միջոցով բավարարում է իր պահանջները (տնտեսական, սոցիալական, քաղաքական, անվտանգային և այլն): Դրանցով պայմանավորված՝ պետությունը որոշակի տարածքում ունի ինքնիշխանության բացառիկ իրավունք, որում կարևոր դերակատարում ունի հարկադրանքի ինստիտուտը: Այդ գործառույթների թիվը և դրանց իրականացման ծավալները կախված են այն ռազմավարությունից, որը որոշակի ժամանակահատվածում դրված է պետական գործա-

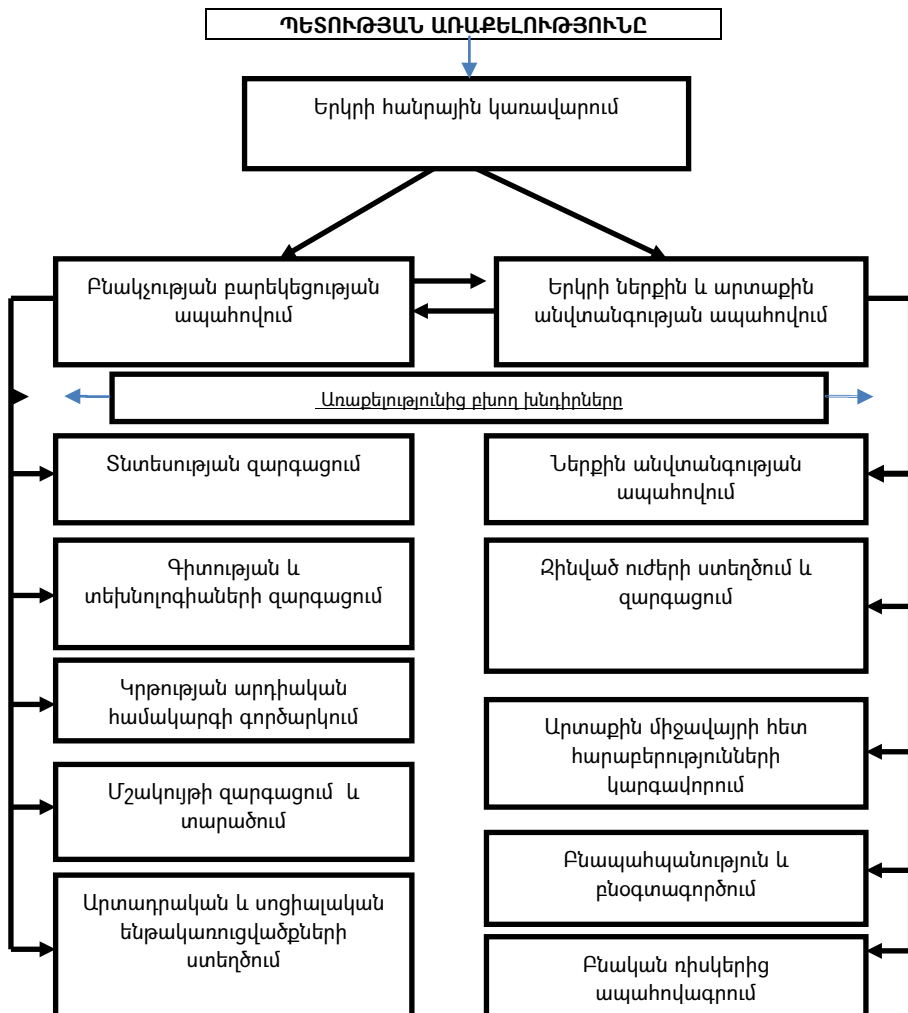
⁹ Սովարյան, Միրզոյան 2013, 13:

¹⁰ Гутник 1997, 320.

ռույթներն իրացնող իշխանությունների առջև: Միաժամանակ, կիրառված ռազմավարությունները ոչ միշտ են ապահովում նպատակադրված արդյունքները: Վերջինները կախված են մշակված ռազմավարության հիմնավորվածությունից, այն իրականացնողների մասնագիտական գիտելիքներից, կարողություններից, հմտություններից, իրականացման ժամանակահատվածից, առկա ռեսուրսներից և այլ գործոններից:

Պետության գործառույթները և դրանցից բխող բոլոր խնդիրները պայմանավորվում են դրա՝ որպես հանրային կարևորագույն ինստիտուտի առաքելությամբ, որը կարող է ներկայացվել հետևյալ գծապատկերով (գծ. 1):

Գծապատկեր 1. Պետության առաքելությունը և ռազմավարական խնդիրները

Ռազմավարական կառավարում. մեթոդաբանությունը և միջազգային փորձը

Իսկ ի՞նչ է ռազմավարությունը. «Ռազմավարությունը՝ իբրև գիտագործնական լայնորեն կիրառվող հասկացություն, ծնունդ է առել գործարարության ոլորտում և ռազմական գործում: Յուրաքանչյուր կազմակերպություն ստեղծվում է որոշակի առաքելության իրականացման համար, ըստ այդմ՝ հետապնդելով որոշակի նպատակներ և ձգտելով լինել մրցունակ ու ստանալ եկամուտներ (շահույթ): Գործարարությունը (նաև ռազմական գործը) կարճաժամկետ գործողություն չէ, այն ենթադրում է կատարել ներդրումներ, թողարկել արտադրանք (ծառայություններ), իրացնել այն, ունենալ հաճախորդներ, շուկայում նկատվել որակյալ արտադրանքով, մրցունակ գնով և ապահովել կայուն ու երկարաժամկետ եկամտաբերություն: Հետևաբար՝ անհրաժեշտություն է գործարարության գործողությունների երկարաժամկետ ծրագրավորումը՝ հստակեցնելով կազմակերպության առաքելությունից բխող ռազմավարության նպատակները, գնահատելով պահանջը ռեսուրսների նկատմամբ և շուկայական մրցակցային չափանիշները (որակ, գին, պահանջարկի կառուցվածք և այլն)»¹¹:

Ռազմավարության մշակումն ու իրագործումը առավել կարևոր են պետական իշխանությունների (որպես երկրի մասշտաբով կազմակերպական ամբողջության) համար: Յուրաքանչյուր երկիր պետք է ունենա զարգացման նպատակ, և դրան հասնելու ռազմավարական հայեցակարգեր ու ծրագրեր:

Այսպիսով, ռազմավարությունը, դիտարկվելով իբրև երկրի և առանձին կազմակերպությունների զարգացման փիլիսոփայություն, հաշվի է առնելու անցյալի զարգացման փորձը, օրինաչափությունները, ներքին և արտաքին միջավայրերի փոփոխությունները, արտահայտելու է իր մրցակցային նպատակները, գործողությունների և ռեսուրսների բաշխման գերակայությունները: Կախված ռազմավարության առարկայից՝ այն կարող է լինել տնտեսական, սոցիալական, գիտատեխնիկական, անվտանգային, քաղաքական, տարածքային և այլն¹²: Ի տարբերություն առանձին կազմակերպությունների, երկրի ռազմավարությունը այդ բոլոր ենթառազմավարությունների հանրագումարն է: Այդ առումով պետության ռազմավարական կառավարումը չափազանց կարևոր է, և դրան չի կարելի փոխարինել կարճաժամկետ հատվածում իրավիճակային կառավարումը:

Պետության ռազմավարական կառավարումը անհրաժեշտաբար պետք է ընդգրկի նվազագույնը 5-10 տարվա ժամանակաշրջան՝ ծրագրային հստակ ու հիմնավոր առաջադրանքներով՝ հիմնավորված մարդկային, նյութական ու ֆինանսական ռեսուրսներով:

¹¹ Սուվարյան 2022, 155-156:

¹² Սուվարյան 2020, 21:

Այն երկրները, որոնք ճիշտ են ըմբռնել և կիրառել երկրի և (կամ) դրա առանձին ոլորտների ու բնագավառների զարգացման ռազմավարությունները, մեծ հաջողություններ են արձանագրել: Օրինակ, «ծանր արդյունաբերության առաջնահերթության» տնտեսական քաղաքականության շնորհիվ արևմտյան շատ երկրներ XIX դարի վերջին հասնել են տնտեսական զարգացման նոր մակարդակի: Մինչդեռ Չինաստանում 1950-1970-ական թվականներին տարված նույնաբովանդակ քաղաքականությունը ծախսովել է: Այդ քաղաքականությունը հանգեցրել է երկրի տնտեսության ճյուղային կառուցվածքի անհավասարակշիռ վիճակի: Ըստ չինացի պրոֆեսոր Զ. Լինի, Չինաստանը ծանր արդյունաբերության թռիչքաձև զարգացմանը փորձել է հասնել արտադրության գործոնները նախկին մակարդակին թողնելով¹³:

Դաս քաղելով սեփական սխալներից՝ Չինաստանը հետագայում հաշվեկշռված ռազմավարություն է կիրառել: Արդեն 1978-1998 թվականներին համախառն ազգային արդյունքի հավելվածի տեմպը կազմել է 8%¹⁴: Գլոբալ մրցակցության առումով, երկրի իշխանությունը նպատակադրել է 50 տարվա ծրագիր իրականացնել՝ առաջին 10 տարում (2000 թվականից սկսած) կրկնապատկել իր ՀՆԱ-ն, արդեն XXI դարի կեսին ավարտել տնտեսության արդիականացումը և հարուստ ու հզոր դեմոկրատական պետություն կառուցել¹⁵: Դա նշանակում է, որ առաջին տասը տարում ՀՆԱ-ի միջին տարեկան հավելվածի տեմպը պետք է առնվազն 7% լիներ¹⁶: Այդ ցուցանիշը 2010 թվականին փաստացի գերազանցվել է մոտ 2.5 անգամ: Նշանակում է՝ այդ ցուցանիշի առումով առաջին տասը տարում գործող իշխանությունը կարողացել է ռազմավարական ծրագիրը մեծ հաջողությամբ իրականացնել:

Չինաստանի հաջողության գրավականներից մեկը ոչ միայն ռազմավարության ճիշտ մշակումն ու իրացումն է եղել, այլև՝ արտասահմանյան ֆինանսական միջոցների օգտագործումը¹⁷: Արդեն 80-ական թվականների վերջին տնտեսության մեջ տարեկան 20-25 մլրդ դոլար էր ներդրվում (գլխավորորապես սփյուռքից)¹⁸:

Այլ է վիճակը ՌԴ ռազմավարական ծրագրերի մշակման ու իրականացման գործընթացներում: Խորհրդային իշխանության փլուզումից հետո դրանք երբեմն «աչքի են ընկել» սիրողական մակարդակի (տնտեսական ու սոցիա-

¹³ Տե՛ս Мальцев 2014, 146-147:

¹⁴ Китай: 20 лет политики реформ и открытости 1999, 14.

¹⁵ Китай: 20 лет политики реформ и открытости 1999, 14.

¹⁶ Փաստացի, 2000 թվականին Չինաստանի ՀՆԱ-ն եղել է 1211.3 մլն դոլար, իսկ 2010 թվականին՝ 5878.3 մլն դոլար (տե՛ս The Global Competitiveness Report 2011-2012; World Economic Forum Geneva, p. 148, https://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf, <https://cyclowiki.org/wik>

¹⁷ Ռազմավարական ծրագրերի մշակման ժամանակ հարկավոր է նաև հաշվի առնել և՛ արտաքին գործոնները, և՛ այլ գործոններ:

¹⁸ Чабан 1995, 46.

լական ոլորտներին առնչվող) մշակումներով՝ կարևորելով միայն «ինչ անելու» անհրաժեշտությունը՝ չներկայացնելով այն կառուցակարգերը, որոնք «ինչ անելուն կենդանի շունչ կհաղորդեն»:

Ինչպես խրուշչովյան ժամանակներում էր, ուշադրությունը բևեռված էր առավելապես ինչ անելու, քան ինչպես անելու վրա: Այսօր նույնպես շեշտը դրվում է ռազմավարական խնդիրները ձևավորելու, այլ ոչ թե դրանց լուծման ուղիները որոշելու վրա: Ըստ էության, շարունակում է խախտվել նպատակի և դրան հասնելու միջոցների միասնականության կանոնական սկզբունքը: Այն փոխարինվում է «մտահոգող» սկզբունքով, որի պատճառով խնդրի ձևակերպումը դառնում է ինքնանպատակ¹⁹:

Շատ դեպքերում երկրների զարգացման ռազմավարական նպատակները և դրված խնդիրները ներդաշնակեցված չեն: Օրինակ, «Մինչև 2030 թվականն ընկած ժամանակահատվածում Ռուսաստանի Դաշնության ազգային զարգացման նպատակների մասին» ՌԴ նախագահի՝ 2020 թվականի հուլիսի 21-ի № 474 հրամանագրով սոցիալական և տնտեսական ոլորտներին հասցեագրված առաջադրանքները հակասական և հասարակությանը մոլորեցնելու տպավորություն են թողնում: **Նախ**, վերոհիշյալ հրամանագրի հրապարակման պահին ՌԴ-ում համավարակը նոր էր թափ առել, և հայտնի չէր, թե այն ինչ ծավալի վնաս էր հասցնելու երկրի տնտեսությանը:

Երկրորդ, հրամանագրի 2-րդ կետի «դ» ենթակետի համաձայն՝ բնակչության եկամուտների կայուն աճի տեմպը և կենսաթոշակային ապահովման մակարդակը պետք է ավելացվեն առնվազն սղաճի չափով²⁰: Այսինքն, իրական ՀՆԱ-ն կմնա գրեթե նույն մակարդակին: Հետևաբար, նախագահի հրամանագրի նույն ենթակետի մյուս՝ երկրի ՀՆԱ-ի աճը համաշխարհային միջին տեմպից բարձր պահելու առաջադրանքը (մակրոտնտեսական կայունության պահպանման դեպքում) հակասում է նախորդ առաջադրանքին²¹:

Վերոհիշյալից ելնելով՝ արժանահավատ չեն թվում նաև տնտեսությանն առնչվող առաջադրանքները, մասնավորապես՝ հիմնական կապիտալին ուղղվող ներդրումների կամ ոչ հումքային ու ոչ էներգետիկ ապրանքների արտահանման իրական աճը (2020 թվականի համեմատ առնվազն 70 տոկոս)²²: Այս ամենը վկայում է, որ վերոհիշյալ ռազմավարական ծրագիրը (մինչև 2030 թվականն ընկած ժամանակահատվածի) թերի է մշակված և գիտականորեն հիմնավորված չէ: Առավել ևս, որ այդ ծրագրում ներկայաց-

¹⁹ Ст'ю Губанов 2020, 3:

²⁰ Դա նշանակում է, որ սղաճը կարող է գերազանցել ամենաշատը 1-2 տոկոսային կետով:

²¹ Փաստացի, մակրոտնտեսական կայունությունը խախտվել է 2020 թ. համավարակի և 2022 թ. գարնանից առ այսօր ընթացող ռուս-ուկրաինական պատերազմի պատճառով:

²² О национальных целях развития Российской Федерации на период до 2030 г. 2020, 3-5.

ված չեն այն կառուցակարգերը, որոնք պետք է ապահովեն վերոհիշյալ ցուցանիշների կատարումը:

Ուզմավարական կառավարման արդյունավետության բարձրացման փորձերը ՀՀ-ում

Ընդհանուր առմամբ՝ ուզմավարական կառավարումը հանրային կառավարման արդի պայմաններում դրսևորվում է հետևյալ առանձնահատկություններով.

➤ Իշխանության ձգտող հասարակական-քաղաքական ուժերը երկրի պառլամենտի (կամ նախագահի) ընտրություններին ներկայացնում են իրենց քաղաքական ու սոցիալ-տնտեսական ծրագիրը:

➤ Ընտրություններից հետո հաղթած քաղաքական ուժի (ուժերի) ծրագիրը դառնում է օրենսդիր մարմնում հաստատված սոցիալ-տնտեսական ուզմավարական ծրագիր և պետական բյուջե:

➤ Այնուհետև իրականացվում է ծրագրի ռեսուրսային ապահովման, մոնիտորինգի և հետադարձ կապի սկզբունքով անհրաժեշտ ճշգրտումների միջոցով նախանշված ծրագրային գաղափարների կատարման ապահովումը:

Անդրադառնանք նաև անկախացումից հետո Հայաստանի Հանրապետությունում պետականաշինությանն առնչվող տնտեսական քաղաքականությանը և ուզմավարական ծրագրերին:

Անկախացումից հետո Հայաստանը, հետևելով ՌԴ-ի օրինակին, ձեռնամուխ եղավ տնտեսության վերակառուցմանը՝ չունենալով զարգացման որևէ ծրագիր (կամ նույնիսկ հայեցակարգ)²³: «Այդ ժամանակաընթացքում տնտեսական կյանքը գերազանցապես ընթացել է կոնկրետ իրադրության կողմից թելադրվող հապշտապ որոշումների, Ռուսաստանի Դաշնության տնտեսական քաղաքականության հաճախ անհարկի կրկնօրինակման և հատկապես՝ արևմտյան ֆինանսական կազմակերպությունների երաշխավորությունների հիման վրա: Սա փորձերի, անխուսափելի սխալների, դրանց հաղթահարման ճիգերի, տառապանքների ճանապարհ է, որը աշխարհի ոչ մի երկրի հաջողություն չի բերել, այլ ընդհակառակը, հանգեցրել է լուրջ տնտեսական դժվարությունների ու սխալների»²⁴:

Արդյունաբերական ձեռնարկությունների զգալի մասի (հատկապես միութենական նշանակության) արտադրական կարողությունները գործում էին խիստ թերբեռնված: Կտրուկ անկում ապրեցին (1996 թ. 1990 թվականի համեմատությամբ) գյուղատնտեսությունը (ներառյալ՝ մթերումները), ընդ-

²³ Ինչպես արդեն տեսանք, Ռուսաստանի Դաշնության ուզմավարական ծրագրերը (դրանց մի մասը) ևս առանձնապես չեն «փայլել» գիտական հիմնավորվածության առումով և դրանց կենսագործման արդյունքներով:

²⁴ Սուվարյան 1996, 65:

հանուր օգտագործման տրանսպորտի բեռնաշրջանառությունը (մոտ 14 անգամ), էլեկտրական էներգիայի արտադրությունը (1.8 անգամ) և արդյունաբերության մեջ դրա սպառումը (4.6 անգամ), ապրանքների ու ծառայությունների արտահանումը (9.3 անգամ) և ներմուծումը (1.15 անգամ) և այլն (տե՛ս աղյուսակը):

Չնայած բնակչության դրամական եկամուտների աճին, թոփքածն է աճել սպառողական գների ինդեքսը (բազմապատիկ անգամ²⁵): Խորհրդային տարիներին գործազրկություն չունեցող հանրապետությունը քաղաքական անկայություն ձեռք բերելուց հետո դարձել է գործազրկության բարձր մակարդակ ունեցող երկիր (1994 թվականին ունեցել է 91.8 հազար, 1996 թ.՝ 159.3 հազար գործազուրկ) (տե՛ս աղյուսակը): Այս ամենի հետևանքով կտրուկ բարձրացել է աղքատության մակարդակը:

Աղյուսակ

ՀՀ 1990-1996 թվականների սոցիալ-տնտեսական զարգացման մի քանի ցուցանիշ²⁶

	Ցուցանիշների անվանումը	1990	1993	1994	1995	1996
1	2	3	4	5	6	7
1	Աշխատունակ տարիքի բնակչ., հազ. մարդ	1974,5	2056,3	2073,3	2094,8	2122,0
2	Տնտեսության մեջ զբաղվածների միջին տարեկան թիվը	1630, 1	1543,3	1487,6	1476,4	1435,6
3	Պաշտոնապես գրանցված գործազուրկներ (տարեվերջին), հազ. մարդ	—	102,6	91,8	131,7	159,3
4	Պաշտոնապես գրանցված գործազուրկներ, %-ներով տնտ. ակտիվ բնակչության մեջ	—	5,3	6,6	6,7	9,3
5	Բնակելի տների ընդհ. մակերեսի գործարկումը, հազ. քմ	1460	370	26,4	370	26,4
6	Ընդհ.օգտագործման տրանսպորտի բեռնաշրջանառությունը, մլն տ-կմ	6463	534	463	534	463
7	Պետական բյուջեի եկամուտները, մլն ռուբլի	4143	197953	29496	197953	29496
8	Պետական բյուջեի եկամուտները, %-ներով ՀՆԱ-ի նկատմամբ	41,2	23,3	15,8	23,3	15,8
9	Պետական բյուջեի ծախսերը, մլն ռուբլի	3578	4371	22656	298017	40832

²⁵ 1992-1995 թթ. 1 ք. մ բնակտարածքի ամսական բնակվարձն ավելացել է 1000 անգամ, 1 անձի խմելու ջրի ամսական վարձը՝ մոտ 67 հազար անգամ, 1 անձի հաշվով կենցաղային աղբի տեղափոխությունը՝ ավելի քան 48 հազար անգամ և այլն (տե՛ս Միքայելյան 2005, 178):

²⁶ Աղյուսակը կազմված է «Կիճակագրական տարեգիրք» (1998 թ.) ժողովածուի պաշտոնական թողարկման 1995-1996 թվականների՝ 10-13, 38-39, 119, 177, 193, 209, 224, և 241 էջերի տվյալների հիման վրա:

10	Պետական բյուջեի ծախսերը, %-ներով ՀՆԱ-ի նկատմամբ	35,6	27,4	36,5	35,1	21,8
11	Բնակչության դրամական եկամուտները, մլն դրամ	8,0	395,0	93,7	289,3	434,3
12	Բնակչության դրամական ծախսերը, մլն ռուբլի	6,9	250,1	84,9	274,5	423,6
13	Ապրանքների և ծառայությունների սպառողական գների ինդեքսը, նախորդ տարվա նկատմամբ, %-ներով	107,8	1922,9	5062,7	276	118,5
14	Էլեկտրական էներգիայի արտադրությունը, մլն կվտ/ժ	10377,4	9531.8	9020.5	6311,1	5673.3
15	Էլեկտրական էներգիայի սպառումն արդյունաբերության մեջ, մլն կվտ/ժ	3559,7	3495.4	1955.0	752,4	772.6
16	Ներմուծում, մլն \$	655,4	86,0	188.3	339,9	568.0
17	Արտահանում, մլն \$	2001,5	1171,2	108,1	156,2	215,5
18	Ապրանքների և ծառայությունների սպառողական գների ինդեքսը, %-ներով նախորդ տարվա նկատմամբ	107,8	1922,9	5062,3	276	118,5
19	Սննդամթերքի գնումների բաժինը ընտանեկան բյուջեի ընդհանուր ծախսերի մեջ, %-ներով	44,3	53,8	67,9	70,0	64.7
20	1 ԱՄՆ դոլարի նկատմամբ դրամի միջին տարեկան փոխարժեքը	—	—	300,77	405,78	414,78

Ռազմավարության մշակման և դրա իրականացման առումով առանձնապես մեծ առաջնադասում չեն արձանագրել հետագա տարիներին նախապատրաստված և «կյանքի կոչված» ռազմավարական փաստաթղթերը: Դրանք չեն բավարարել այդպիսի փաստաթղթերի մշակման պահանջները²⁷:

ՀՀ կառավարությունը 2003 թվականից սկսած՝ յուրաքանչյուր տարի ընդունում է միջնաժամկետ ծախսային (եռամյա) ծրագրեր (ՄԺԾԾ)²⁸: Գործող կառավարությունները մշակել և հաստատել են գործունեության համար հնգամյա ծրագրեր²⁹, ընդունվել են երկու հեռանկարային ծրագրեր, և ամեն տարի ընդունվում ու Ազգային ժողովում հաստատվում է պետական բյուջեն:

Փորձենք համադրել 2021-2026 թթ. կառավարության ծրագրի, 2020-2022 թթ. ՄԺԾԾ-ի, ՀՀ 2014-2025 թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագրի և պետական բյուջեի մի քանի ցուցանիշ և ռազմա-

²⁷ Այդ պահանջների վերաբերյալ տե՛ս Մարկոսյան, Մաթևոսյան, Մարկոսյան 2024, 95-96:

²⁸ 2017-2019 թվականի ծրագրից հետո ՀՀ կառավարության կայքէջում ամրագրվել է 2020-2022 թթ. ծրագիրը, որից հետո այդ կայքէջում, չնայած ընդունվել են, բայց դեռևս եռամյա ծախսային ծրագրեր չեն ներառվել:

²⁹ Յուրաքանչյուր նոր իշխանություն ընդունում և հաստատում է իր գործունեության ծրագիրը:

վարության դիտակետով գնահատենք, թե ինչպես են համընկել այդ ծրագրերի համապատասխան ցուցանիշները:

Միջնաժամկետ ծրագրով՝ կառավարության հիմնական ռազմավարական գերակայությունները սահմանված են ՀՀ ազգային ժողովի հավանությանն արժանացած՝ կառավարության ծրագրով: Վերը նշված փաստաթղթի համաձայն, կառավարությունն առաջիկա տարիներին առավել կարևորել է պետական բյուջեի ծախսային մի շարք գերակայություններ: Մասնավորապես, համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ-ի) նկատմամբ պետական բյուջեի եկամուտների հարաբերության ցուցանիշը 2020-2022 թթ. պետք է տատանվեր 24.5%-24.7%-ի սահմաններում: Հիմք ընդունելով պետական բյուջեի եկամուտների կանխատեսումային իրական ծավալները՝ կառավարությունը ծրագրել էր 2020-2022 թթ. ծախսերի միջին տարեկան մակարդակը պահպանել ՀՆԱ-ի 26.8%-26.9%-ի սահմաններում: Ապրանքների և ծառայությունների արտահանման ծավալները միջնաժամկետի վերջում պետք է հասցվեին ՀՆԱ-ի 43%-ին³⁰ (այս և այլ ցուցանիշները տե՛ս գծ. 2-ում): «ԿԲ կողմից իրականացվող դրամավարկային քաղաքականությանը համահունչ կանխատեսվում է գնաճի տեմպերի աստիճանական արագացում և միջնաժամկետի վերջում կայունացում գնաճի թիրախի կենտրոնական 4% մակարդակում»³¹:

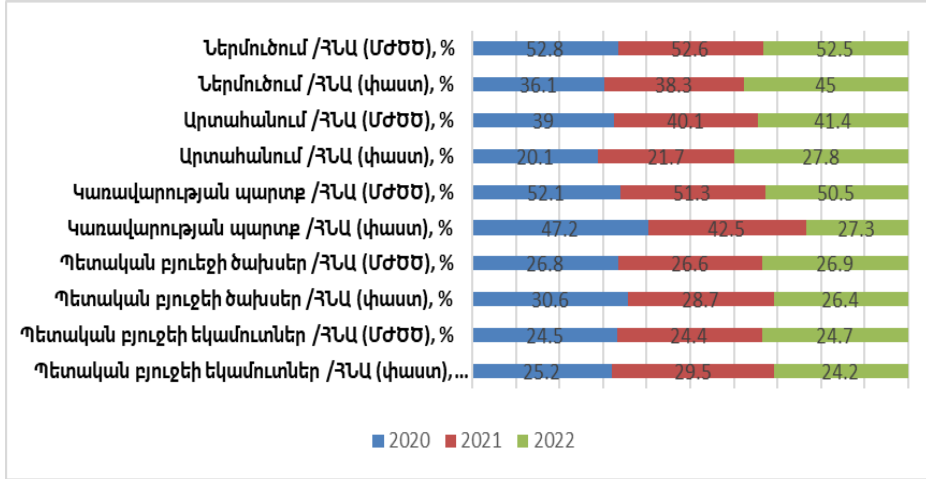
ՀՆԱ-ի նկատմամբ արտահանման 43%-ի ապահովումը (2018 թ. փաստացի 37.5%-ի դիմաց) խիստ կասկածելի է, քանի որ այդ դեպքում 4 տարվա ընթացքում ՀՆԱ-ի միջին տարեկան հավելաճի տեմպը պետք է կազմեր 13%, իսկ արտահանման ծավալները՝ առնվազն 18.5% (կապիտալ ծախսերն ավելանալու էին ընդամենը 5.5 տոկոսային կետով):

Եթե նկատի ունենանք, որ արտահանման և ներմուծման հիմնական ծավալներում զգալի տեսակարար կշիռ ունեն թանկարժեք քարերը և մետաղները³², ապա այդ փաստը չի վկայում արտահանման կառուցվածքի բարելավման մասին: Իսկ ծրագրում չի էլ նշվում, թե ինչ միջոցառումների շնորհիվ էին արագացված տեմպերով ավելանալու արտահանման ծավալները: Փաստացի, 2022 թվականին «արտահանում - ՀՆԱ» հարաբերակցությունը կազմել է ընդամենը 27.77%:

³⁰ Այս ցուցանիշը նախատեսված է բարձր աճի սցենարի դեպքում, իսկ ՄԺԾԾ-ով այն 41.4% է (տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության 2020-2022 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիր, էջ 15, <https://www.gov.am/files/docs/3502.pdf>):

³¹ Հայաստանի Հանրապետության 2020-2022 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիր, <https://www.gov.am/files/docs/3502.pdf>, էջ 16 (մեջբերումը բառացի է արված: Ի դեպ, արտահանման ծավալն ամբողջությամբ չէ, որ ՀՆԱ-ի մաս է կազմում, հետևաբար ձևակերպումը պետք է լինի ոչ թե ՀՆԱ-ում, այլ՝ ՀՆԱ-ի նկատմամբ):

³² Նախորդ տարվա համեմատ 2022 թվականին զգալիորեն ավելացել են ադամանդե քարերի, ոսկերչական իրերի ու ոսկու փոշու արտահանման և ներմուծման ծավալները (համապատասխանաբար հասնելով՝ 940 և 653 մլն դոլարի):

Գծապատկեր 2. ՄԺԾԾ-ի և փաստացի 2020-2022 թթ. մի քանի ցուցանիշ

Գծապատկեր 2-ից երևում է, որ ՀՆԱ-ի նկատմամբ միջնաժամկետ ծրագրով նախատեսված պետական բյուջեի եկամուտները, ծախսերը և դրանց փաստացի ցուցանիշները գրեթե համընկնում են: Զգալիորեն թերակատարվել են ներմուծման և արտահանման ցուցանիշները (համապատասխանաբար՝ 7.5 և 12.2 տոկոսային կետերով): Կառավարության փաստացի պարտքը ՀՆԱ-ի նկատմամբ զգալիորեն ցածր է ՄԺԾԾ-ով նախատեսվածից³³:

Հեռանկարային զարգացման 2014-2025 թթ. ռազմավարական ծրագրով նախատեսվել է ՀՆԱ-ի նկատմամբ ներմուծման ու արտահանման ծավալները հասցնել համապատասխանաբար՝ 43 և 33 տոկոսի: Մինչդեռ միջնաժամկետ ծրագրով այդ ցուցանիշները զգալիորեն բարձր են եղել (2021 թ. համապատասխանաբար՝ 9.6 և 7.1 տոկոսային կետերով)³⁴:

Ըստ կառավարության 2021-2026 թթ. ծրագրի՝ 2026 թվականին աղքատությունը կրկնակի կրճատելու և գործազրկության մակարդակը 10%-ից նվազեցնելու համար Հայաստանի Հանրապետությանն անհրաժեշտ է, որ ՀՆԱ-ի միջին տարեկան հավելվածի տեմպը 7%-ից բարձր լինի³⁵:

Աղքատության մակարդակը 2020 թվականին փաստացի եղել է 27, իսկ 2022 թվականին՝ 24.8%: Հինգ տարում աղքատության մակարդակը կրկնակի կրճատելու համար (13,5%-ային կետով) միջին հաշվով յուրաքանչյուր

³³ Պետք է նկատի ունենալ, որ 2022 թվականին նախորդ տարվա համեմատ սղաճի հավելվածի տեմպը կազմել է 8.6%, իսկ դրամի նկատմամբ դոլարի փոխարժեքը նախորդ տարվա համեմատ նվազել է՝ կազմելով 86.5%:

³⁴ Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիր, էջ 59, <https://www.gov.am/files/docs/1322.pdf>

³⁵ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագիր (2021-2026 թթ.): ՀՀ կառավարության 2021 թվականի օգոստոսի 18-ի N 1363 - Ա որոշման հավելված, էջ 21:

տարի պետք է այն առնվազն 2.7%-ային կետով կրճատել: Մինչդեռ առաջին երկու տարում այն փաստացի կրճատվել է 2.2%-ային կետով:

Այսպիսով, եթե քաղաքական անկախացումից հետո իրականացված՝ ՀՀ սոցիալ-տնտեսական զարգացման քաղաքականությունը ապահովված չի եղել ռազմավարական ծրագրով, ապա հետագա (մասնավորապես վերջին տասը տարիների) ծրագրային փաստաթղթերով «ապահովված» ծրագրերը լիարժեք գիտական հիմնավորում չունեն: Առավել ևս, որ վերոհիշյալ ռազմավարական փաստաթղթերում առկա չեն ռեսուրսներով (ներառյալ՝ ֆինանսական և կադրային) ապահովվածության հիմնավորումներ:

Ընդհանրացնելով շարադրվածը՝ հարկ է նշել, որ ռազմավարական կառավարման արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով առաջին հերթին անհրաժեշտ է կարևորել դրա գործիքակազմի նպատակային գործադրումը՝ ծրագրային ցուցանիշների կանխատեսման գիտական հաշվարկներով հիմնավորումը (ներառյալ՝ ռեսուրսներով ապահովումը), դրա կատարման նկատմամբ մշտադիտարկման, անհրաժեշտ ճշգրտումների և խթանման կառուցակարգերի գործադրումը, կառավարման օպտիմալ կառուցվածքի ստեղծումը (որն առանձին քննարկման թեմա է):

Չափազանց կարևոր են պետության առաքելության ապահովման գործում գիտության նվաճումների ներդրումը, նորամուծական տեխնոլոգիական զարգացման ապահովումը, մինչդեռ հանրապետության տնտեսությանը բնորոշ է ծառայությունների ոլորտի ուղղվածությունը, աննշան է գիտատար արտադրանքի բաժինը ՀՆԱ-ում: Ավելին՝ տնտեսական ռազմավարության և գիտական քաղաքականության միջև չկան ուղղակի փոխառնչություններ: Ըստ էության՝ ՀՆԱ-ի ճյուղային կառուցվածքը չի համապատասխանում արհեստական բանականության դարաշրջանում տնտեսական ու տեխնոլոգիական զարգացման պահանջներին: Թույլ է տնտեսության միջազգային մրցունակությունը, ինչը դրսևորվում է արտաքին առևտրի՝ մեզ համար ոչ բարենպաստ կառուցվածքում:

Եզրակացություններ

Պետության առաքելությունը ազգաբնակչության բարեկեցությունը և երկրի անվտանգությունն ապահովելն է: Ժամանակակից պայմաններում վերոնշյալ առաքելությունը լիարժեք իրագործելու և երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացումն ապահովելու նպատակով անհրաժեշտ է բոլոր բնագավառների համար ունենալ գիտականորեն հիմնավորված ռազմավարական ծրագրեր:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ այն երկրները, որոնք ճիշտ են ըմբռնել և կիրառել երկրի և (կամ) դրա առանձին ոլորտների ու բնագավառների զարգացման ռազմավարությունները, մեծ հաջողություններ են արձանագրել:

Անկախացումից հետո, չունենալով զարգացման որևէ ծրագիր (առավել ևս՝ ռազմավարական), Հայաստանը ձեռնամուխ եղավ տնտեսության վերակառուցմանը: Այդ ժամանակահատվածում (1991-1996) տնտեսական կյանքը գերազանցապես ընթանում էր կոնկրետ իրադրության կողմից թելադրվող հապշտապ որոշումների հիման վրա: Արդյունաբերական ձեռնարկությունների զգալի մասի (հատկապես միութենական նշանակության) արտադրական կարողությունները գործել են խիստ թերբեռնված: Կտրուկ անկում են ապրել գյուղատնտեսությունը, ընդհանուր օգտագործման տրանսպորտի բեռնաշրջանառությունը, էլեկտրական էներգիայի արտադրությունը և արդյունաբերության մեջ դրա սպառումը, ապրանքների և ծառայությունների արտահանումն ու ներմուծումը և այլն:

Չնայած բնակչության դրամական եկամուտների աճին, բազմապատիկ անգամ աճել է սպառողական գների ինդեքսը: Գործազրկությունը դարձել է երկրի սոցիալական վիճակը բնութագրող ցուցանիշ: Կտրուկ բարձրացել է աղքատության մակարդակը:

Ռազմավարական ծրագրերի մշակման և դրա իրականացման առումով առանձնապես մեծ առաջխաղացում չեն արձանագրել հետագա տարիներին նախապատրաստված և «կյանքի կոչված» ռազմավարական փաստաթղթերը: Կառավարության՝ երկրի զարգացման, հեռանկարային զարգացման ռազմավարական և միջնաժամկետ ծախսային ծրագրերի շատ ցուցանիշներ չեն համապատասխանում միմյանց կամ արժանահավատ չեն: Տնտեսական ռազմավարության և գիտական քաղաքականության միջև չկան ուղղակի փոխառնչություններ: Արհեստական բանականության դարաշրջանում տնտեսական ռազմավարությունը պետք է բավարարի տնտեսական ու տեխնոլոգիական զարգացման պահանջները:

Օգտագործված գրականություն

- Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք 1998, Երևան, «Զանգակ-97», 520 էջ, <https://armstat.am/file/doc/99506968.pdf> (ներբեռնման օրը՝ 07.11.2024):
- Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ծրագիր (2021-2026 թթ.): ՀՀ կառավարության 2021 թվականի օգոստոսի 18-ի N 1363 - Ա որոշման հավելված:
- Հայաստանի Հանրապետության 2020-2022 թվականների պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիր, <https://www.gov.am/files/docs/3502.pdf> (ներբեռնման օրը՝ 07.11.2024):
- Հայաստանի Հանրապետության 2014-2025 թթ. հեռանկարային զարգացման ռազմավարական ծրագիր, էջ 59, <https://www.gov.am/files/docs/1322.pdf> (ներբեռնման օրը՝ 07.11.2024):
- Հարարի Յա.Ն. 2020, Sapiens: Մարդկության համառոտ պատմություն, Երևան, «Newmag», 512 էջ:
- Մարկոսյան Ա., Մաթևոսյան Է., Մարկոսյան Մ. 2024, Ազգային և տնտեսական անվտանգության ապահովումը ռազմավարական պլանավորման համատեքստում, Հանրային կառավարում, N 1, էջ 87-101:

- Միքայելյան Մ.Վ. 2005, Տնտեսական մրցակցության և մենաշնորհների պետական կարգավորման հիմնահարցերը Հայաստանի Հանրապետությունում, Երևան, «Նահապետ», 253 էջ:
- Սուվարյան Յու.Մ. 1996, Ռազմավարական կառավարում. մեթոդաբանությունը և արդի հիմնահարցերը, ԵրԺՏԻ, Երևան, «Տնտեսագետ», 152 էջ:
- Սուվարյան Յու., Միրզոյան Վ. 2013, Հանրային կառավարման տեսություն և պատմություն, Երևան, «Գիտություն», 368 էջ:
- Սուվարյան Յու.Մ. 2020, Կառավարման տեսության արդի հիմնախնդիրներ, Երևան, «Գիտություն», 162 էջ:
- Սուվարյան Յու.Մ. 2022, Ռազմավարության և կազմակերպանման կառուցվածք, Լրաբեր հասարակական գիտությունների, N 3, Երևան, էջ 154-172:
- Губанов С. 2020, К вопросу о целевых задачах развития России и способе их решения, Экономист, N 7, с. 3-7.
- Гутник В. 1997, Государство и экономика: гармония возможна, но почти недостижима. Об учебнике Л.Г. Ходова, Основы государственной экономической политики, 320 с.
- Кант И. 1965, Сочинения в 6-ти томах, т. 4, ч. 2, Москва, 478 с.
- Кэне Ф. 1960, Избранные экономические произведения, Москва, «Экономика», 504 с.
- Китай: 20 лет политики реформ и открытости 1999, Проблемы теории и практики управления, N 5, с. 14.
- Мальцев А. 2014, Прошлое и будущее китайской экономики (О книге Дж. Ё. Лина «Демистификация китайской экономики»), «Вопросы экономики», N 5, с. 143-153.
- О национальных целях развития Российской Федерации на период до 2030 г. 2020, Экономист, N 8, с. 3-5.
- Теория государства и права 2001, под ред. проф. Марченко М.Н., Москва, «Зеркало», 624 с.
- Чаба Л. 1995, Политико-экономические основы стратегии реформ: сравнение опыта Китая и стран центральной и восточной Европы, Вопросы экономики, N 12, с. 50-53.
- Чиркин Б.Е. 2001, Государственное управление, Москва, «Юрист», 320 с.
- Экономическая энциклопедия 1999, науч. - ред. совет изд-ва «Экономика», Ин-т экон. РАН; гл. ред. Л.И. Абалкин, Москва, 1055 с.
- The Global Competitiveness Report 2011–2012; World Economic Forum Geneva, p. 148 https://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf (ներբեռնման օրը՝ 07.11.2024):

МИССИЯ ГОСУДАРСТВА И СТРАТЕГИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ

Юрий Суварян, Микаел Микаелян

Резюме

Миссия государства – обеспечение благополучной жизни населения страны и ее безопасности. Для реализации этой миссии необходимо иметь научно обоснованные стратегические планы по всем направлениям.

Исследования показали, что те страны, которые правильно поняли и применили стратегии развития страны и/или ее отдельных секторов и областей, добились больших успехов.

После обретения политической независимости Армения приступила к экономическому восстановлению без какого-либо плана развития. В связи с этим во всех отраслях экономики произошел спад, а уровень жизни населения страны сильно ухудшился. В плане разработки стратегических планов и их реализации существенного прогресса в подготовленных и «призванных к жизни» стратегических документах в последующие годы не произошло.

Стратегические планы, разработанные и реализованные в последующие годы, являются неполными и не отвечают предъявляемым к ним требованиям. В частности, в эпоху искусственного интеллекта экономическая стратегия должна соответствовать требованиям экономического и технологического развития.

Ключевые слова – миссия государства, стратегические планы, стратегические документы, стратегическое управление, экономическая стратегия, реконструкция экономики, обеспеченность ресурсами.

MISSION OF THE STATE AND STRATEGIC MANAGEMENT

Yuri Suvaryan, Mikael Mikaelyan

Abstract

The mission of the state is to ensure the well-being of the population of the country and its security. To fully implement this mission, it is necessary to have scientifically based strategic plans in all areas. Research has shown that those countries that have correctly understood and applied the development strategies of the country and/or its individual sectors and areas have achieved great success.

After gaining political independence, Armenia embarked on economic recovery without any development plan. As a result, all sectors of the economy experienced a decline, and the standard of living of the country's population deteriorated significantly. In terms of developing strategic plans and their implementation, there was no significant progress in the strategic documents prepared and "called to life" in the following years.

The strategic plans developed and implemented in subsequent years are incomplete and do not meet the requirements set for them. In particular, in the era of artificial intelligence, economic strategy must meet the requirements of economic and technological development.

Key words – state mission, strategic plans, strategic documents, strategic management, economic strategy, economic reconstruction, availability of resources.